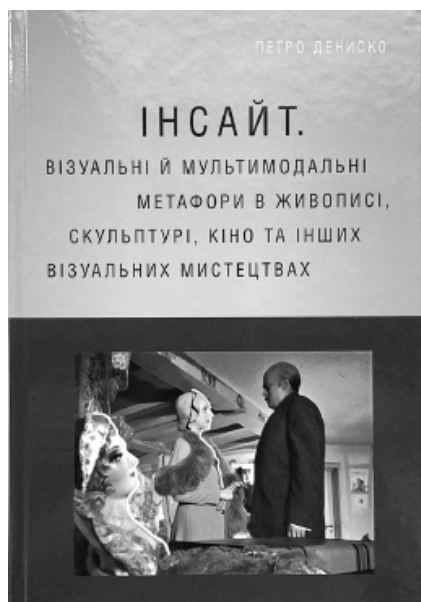

Мосє Юло не сховатись

Дениско Петро. **Інсайт. Візуальні й мультимодальні метафори в живописі, скульптурі, кіно та інших візуальних мистецтвах** / П. Дениско. – Полтава: ФОП Говоров С. В., 2021. – 248 с.

Коли пан Юло, персонаж фільму Жака Таті «Мій дядько», хоче лишитися непоміченим у сестрині сади, йому доводиться ховатись від погляду будинку-обличчя. Роль очей виконують круглі вікна будівлі, а зіниці – голови подружжя Арпель. Таку гру у хованки можна розіграти й після прочитання книги «Інсайт. Візуальні й мультимодальні метафори в живописі, скульптурі, кіно та інших візуальних мистецтвах». У такому разі роль мосє Юло гратимуть візуальні метафори певного мистецького твору, а погляд глядача буде, ймовірно, значно уважнішим і допитливішим, аніж до знайомства з роботою Петра Дениска. Ця книга – не просто метафорологічне дослідження, а місце цікавих зустрічей кінострічок, персоналій, дослідницьких напрямів, режисерських і художніх засобів, концептуальних схем. Відмовившись від будь-яких спроб створити словник візуальних метафор або викласти універсальну теорію, автор намагається здійснити анонсоване на початку книги звільнення теорії метафори від когнітивістських ідей. Прибічники когнітивних наук, як неодноразово доводить Дениско, часто ігнорували вади розробок одне одного, неточності у тлумаченні навіть словесних метафор, що вже казати про візуальні або мультимодальні. Подекуди тавтологічна критика автора перешкоджає цілісності й зв'язності тексту, створює в ньому розриви. Однак це компенсується щедрістю книги на яскраві приклади візуальних метафор, які автор поділяє на три категорії: гібридні метафори, візуальне симіле та контекстуальні метафори. Ця тричленна типологія відіграє ключову роль і допомагає засвоїти велику кількість метафор з ушляхетнених творів живопису, кіно та скульптури. Матеріал дослідження завжди лишається відкритим для читачького тлумачення, а конкретні механізми та інтенції побудови метафор у кожному розділі супроводжуються авторськими припущеннями щодо глядацьких інтерпретацій. Саме такий діалогічний аспект книги може допомогти їй завоювати ще більше читачьких симпатій.

Авторська вибірка творів візуальних мистецтв не прив'язана ні до певного історичного періоду чи творчості митця, ні до художнього напрямку чи регіону. Це можна вважати як недоліком, так і перевагою роботи, залежно від мети читання. Приємно дивує відсутність будь-яких упереджень щодо жанрових, стилістичних або інших ієрархій: навряд чи десь іще сусідять Юбер з фільму «Васабі» Жерара Кравчика та головна героїня «Лісової пісні» Віктора Івченка, Кейн зі стрічки Орсона Веллса та персонажі фільму Дзиги Вертова «Людина з кіноапаратом».

Доречно згадати перше слово у назві книги – «інсайт». Справді, інсайт не можна штучно спровокувати один раз, а потім очікувати повторної реакції, його не вдається розділити з кимось або позичити. Навіть здійснити опис інсайту непросто, адже він завше перетворюється на самоопис. Для прихильників інтеракційної теорії метафори важливо зрозуміти особливості творчих відгуків глядачів на наявність, прозорість, зрозумілість, динаміку, змінність та інші особливості метафори. Потужну метафору визначити не так уже й складно: достатньо звернути увагу на те, як вона підсилює у глядачів особливе відчуття «раптом». Кожна з'ява метафори є потенційною зустріччю з новим знанням: не готовим, а таким, що виникає завдяки творчому перетворенню, реструктуруванню, новому сполученню компонентів, що їх здійснює реципієнт, тобто лише завдяки індивідуальній комбінаториці. Тому інсайт – це не просто осяяння, адже він потребує залученості інтерпретатора.

Різноманітність мультимодальних метафор, вправління у пошуку мішені та джерела візуального симіле, ситуативне комбінування метафоричних компонентів – неповний перелік вправ, до яких спонукає книга Дениска. Існує велика ймовірність того, що після читання глядачі частіше здійснюватимуть спроби налагодження метафоричного зв'язку між візуальними об'єктами та концептами. Це суттєво інтенсифікує їхній досвід, зробить перегляд кіно чи споглядання живопису якіснішим, більш вдумливим і сповненим нових вражень.

Анфіса Дорошенко